

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«СОЦІОКУЛЬТУРНА АНТРОПОЛОГІЯ»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ бакалавр _____
галузь знань _____ 05 – Соціальні та поведінкові науки _____
(шифр і назва)
спеціальність _____ 054 - Соціологія _____
(шифр і назва)
освітня програма Соціально-політичні та маркетингові дослідження
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
Вид дисципліни _____ обов'язкова _____
(обов'язкова / за вибором)
факультет _____ соціологічний _____

2021/ 2022 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету

30 серпня 2021 року, протокол № 10

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Філіппова Ольга Аркадіївна - кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології соціологічного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології

Протокол № 15 від 24 червня 2021 р.

В.о. завідувачки кафедри соціології

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол № 1 від 27 серпня 2021 року.

Голова науково-методичної комісії
соціологічного факультету

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Соціокультурна антропологія” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 054 – Соціологія.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – дати студентам базові знання щодо методології та методів соціокультурної антропології; розкрити особливості історії становлення соціокультурної антропології як самостійної дисципліни; показати, яким чином можливо вивчати українське суспільство, використовуючи методологію соціокультурної антропології.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни: розкрити методологічний потенціал соціокультурної антропології; показати її зв'язки із соціологією, визначити їхнє спільне та особливе; показати, яким чином сучасний соціолог може використовувати методологію соціокультурної антропології у дослідженні суспільства. Розкрити можливості застосування методів соціокультурної антропології у проведенні соціокультурної експертизи.

1.3. Кількість кредитів: 3

1.4. Загальна кількість годин: 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
16 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
58 год.	80 год.
у тому числі індивідуальні завдання	
90 год.	

1.6. Заплановані результати навчання.

Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти:

Загальні компетентності:

ЗК4.Здатність до критики й самокритики, толерантність.

ЗК9.Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК13. Здатність до аргументованого представлення власної думки, компетентної та толерантної дискусії з її опонентами.

ЗК15. Здатність діяти соціально відповідально.

Фахові компетентності:

ФК1.Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для інтерпретації соціальних явищ і процесів.

ФК2.Розуміння базових закономірностей взаємодії індивідів, соціальних груп, спільнот та суспільств.

ФК3.Розуміння соціальних процесів, трендів, можливостей і викликів соціальних змін в Україні та світі.

ФК4.Здатність зіставити результати різних соціологічних досліджень.

ФК6.Здатність застосувати соціологічний дослідницький інструментарій.

ФК7.Здатність знайти соціальні дані у відкритому доступі, здійснити їх змістовне структурування й узагальнення.

ФК9.Здатність застосовувати знання галузевих соціологічних дисциплін для макро-і мікросоціологічного аналізу, побудови соціологічних моделей.

Програмні результати навчання:

ПРН1.Давати визначення соціологічних понять і застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для пояснення практичних ситуацій.

ПРН3.Описувати та застосовувати базові критерії науковості та об'єктивності досліджень.

ПРН4. Формулювати дослідницькі запитання та конкретизовувати мету дослідження.

ПРН11.Узагальнювати та зіставляти результати різних досліджень.

ПРН12. Обґрунтовувати методологію та висновки власного дослідження.

ПРН20.Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.

ПРН22. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування завдань спеціальності, відтворювати факти (дати, події, принципи й закономірності суспільного розвитку), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, робити висновки, аргументувати свої думки

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати:

- особливості методів соціокультурної антропології;
- базовий категоріальний апарат соціокультурної антропології
- зміст основних етапів становлення та розвитку антропології як самостійної дисципліни;
- основні напрямки дослідження соціокультурної антропології
- етичні принципи досліджень за методологією соціокультурної антропології.

вміти:

- застосовувати основні поняття та категорії соціокультурної антропології при аналізі сучасних суспільств;
- визначати, в яких саме сфери можливі дослідження з соціокультурної антропології
- виявляти особливості проведення досліджень з соціокультурної антропології

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ ТА МЕТОДИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

ТЕМА 1. Соціокультурна антропологія як самостійна дисципліна.

Практичне використання знань з соціокультурної антропології (2 г.)

Поняття «антропологія». Основні напрямки в західній антропології: соціокультурна антропологія; біологічна антропологія; соціолінгвістична антропологія; археологія. Специфіка соціокультурної антропології. Академічні та практичні дослідження. Загальна характеристика методів соціокультурної антропології. Поняття «етнографічне дослідження». Етнографія як описання та метод дослідження. Поняття «польове дослідження». Дослідник та досліджувані: поле, ролі, стосунки.

Соціокультурна антропологія у системі соціогуманітарного знання. Соціологія та соціокультурна антропологія: загальне та відмінне.

ТЕМА 2. Перші дослідження антропологів. Антропологічні дослідження 20 сторіччя (4 г.)

Становлення соціокультурної антропології. «Прогресивне мислення» ХІХ ст. Загальна характеристика перших антропологічних досліджень; «кабінетна антропологія». Детерміністські ідеї про розвиток суспільства – від «примітивних» до «сучасних» суспільств. Домінування ідеї про західні суспільства як суспільства «прогресу».

Дослідження Л. Моргана, теорія еволюціонізму. Марксистській підхід до аналізу суспільств.
Дослідження Ф. Боаса, теорія історичного партикуляризму.

Дослідження Р. Бенедикт; антропологія та «політичні потреби та замовлення». М. Мід та дослідження соціалізації. Загальні характеристики досліджень та поглядів М.Мід та Р.Бенедикт: взаємозв'язок між культурою та особистістю.

Соціальна антропологія Б. Маліновського. Польові дослідження та методи. Створення функціональної теорії. Соціокультурна антропологія А. Радкліфф-Брауна. Створення теорії структурного функціоналізму. Особливості розвитку європейської та американської антропології.

1960-і: «революція» у дисципліні. Інтелектуальні зміни в західних університетах. Радикальний політичний активізм; повернення ідей марксизму. Виникнення антропології у суспільствах, які раніше були тільки об'єктами вивчення з боку західних дослідників: виклики можливостям та спроможностям західних дослідників. Фемінізм та його вплив на розвиток антропологічних досліджень. Символізм та інтерпретація. Дослідження та теоретичні доробки К. Гірца, М.Дуглас. Антропологія К. Леві-Строса. Постмодернізм та антропологічні дослідження.

Від досліджень «екзотичних» суспільств до досліджень західних суспільств. К. Вердері та початок антропологічних досліджень соціалістичних (та постсоціалістичних) суспільств.

Дослідження сучасного українського суспільства антропологами.

ТЕМА 3. Концепції та методи соціокультурної антропології (2 г.)

Поняття «культура» в антропології. Культурні універсалії. Класифікація Дж. Мер дока. Етноцентризм. Культурний релятивізм. Критика теорії культурного релятивізму: права людини vs культурні права

Базові концепції соціокультурної антропології, Функціоналізм. Структуралізм. Інтерпретативний підхід.

Методи соціокультурної антропології. Включене спостереження. Опитування. Архівні дослідження. Знання експертів. Фокус-групи. Генеалогічні дослідження. Інтерн'ю. Методичні та методологічні інновації: multisided research.

Основні етичні принципи проведення антропологічних досліджень.

РОЗДІЛ 2. АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

ТЕМА 4. Система спорідненості, родина, шлюб (2г.)

Поняття «система спорідненості». Спорідненість та соціальні організації. Дослідження Дж. Мердока та перегляд поглядів щодо уявлень про систему спорідненості. Мережі спорідненості і соціальний процес: дослідження А. Радкліфф-Брауна. Групи «споріднених»

Родина. Полігамія: полігінія та поліандрія. Сучасна сім'я та шлюб: крос-культурні дослідження.

Поняття «клан». Прояви кланів у сучасних суспільствах.

ТЕМА 5. Релігія, системи вірувань, ритуали (2 г.)

Поняття «система вірування». Розмаїття систем вірувань. Релігія як інституційна форма системи вірування.

Ритуали. Загальні функції релігійних ритуалів. Трансативні практики. Чаклунство та магія.

Соціальні функції релігії. Релігійні громади та релігійні лідери.

Антропологічні дослідження релігії в сучасній Україні: дослідження К. Уаннер

ТЕМА 6. Спільноти (община, громада, місто, друзі) (2г.)

Антропологічні дослідження спільнот: від общини до нації. Поняття громади: визначення, методи та фокус дослідження. Антропологія міста. Он-лайн громади.

ТЕМА 7. Виробництво, розподіл, споживання (2г.)

Основні визначення. Крос-культурні дослідження виробництва, розподілу та споживання товарів та послуг.

Виробництво: форми організації праці. Розподіл: взаємообмін; перерозподіл; ринковий обмін. Споживання: доступ до товарів та послуг. Поняття дефіциту. Споживання в залежності від типу розподілу.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Історія та методи соціокультурної антропології												
Тема 1. Соціокультурна антропологія як самостійна дисципліна. Практичне використання знань з соціокультурної антропології	10	2	2			6	9	1				8
Тема 2. Перші дослідження антропологів. Антропологічні дослідження 20 сторіччя	26	4	4			18	17	1,5	1,5			14
Тема 3. Концепції та методи соціокультурної антропології	10	2	2			6	13	0,5	0,5			12
Разом за розділом 1	46	8	8			30	39	3	2			34
Розділ 2. Антропологічні виміри соціальної реальності												
Тема 4. Система спорідненості, родина, шлюб	8	2	2			4	10					10
Тема 5. Релігія, системи вірувань, ритуали	12	2	2			8	14	1	1			12
Тема 6. Спільноти (община, громада, місто, друзі)	12	2	2			8	13,5	1	0,5			12
Тема 7. Виробництво, розподіл, споживання	12	2	2			8	13,5	1	0,5			12
Разом за розділом 2	54	8	8			28	51	3	2			46
Усього годин	90	16	16			58	90	6	4			80

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Соціокультурна антропологія як самостійна дисципліна. Практичне використання знань з соціокультурної антропології	2
2	Перші дослідження антропологів. Антропологічні дослідження 20 сторіччя	4
3	Концепції та методи соціокультурної антропології	2
4	Система спорідненості, родина, шлюб	2
5	Релігія, системи вірувань, ритуали	2
6	Спільноти (община, громада, місто, друзі)	2
7	Виробництво, розподіл, споживання	2

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форма контролю
1	Соціокультурна антропологія як самостійна дисципліна. Практичне використання знань з соціокультурної антропології	6	есе
2	Перші дослідження антропологів. Антропологічні дослідження 20 сторіччя	18	Контрольна робота №
3	Концепції та методи соціокультурної антропології	6	
4	Система спорідненості, родина, шлюб	8	есе; підготовка та презентація доповіді за обраною темою
5	Релігія, системи вірувань, ритуали	8	есе; підготовка та презентація доповіді за обраною темою
6	Спільноти (община, громада, місто, друзі)	8	есе; підготовка та презентація доповіді за обраною темою
7	Виробництво, розподіл, споживання	4	есе; підготовка та презентація доповіді за обраною темою
	Разом	58	

6. Індивідуальні завдання

Підготовка та презентація дослідницького проекту з обраної теми (максимальний бал - 20).

Робота має:

- містити 1-2 тези, аргументи, обґрунтування методів дослідження (3б);
- базуватись не менш ніж на 2 роботах дослідників, які працюють у цьому напрямку (2б);
- аналізувати невеликий обсяг емпіричного матеріалу, що зібрано студентами самостійно (6б).

Незалежно від того, яку саме тему було обрано, кожний дослідницький проект також має відбивати такі аспекти:

- сутність методології та методів соціокультурної антропології (3б);
- категоріальний апарат соціокультурної антропології (3б)

- основні напрямки дослідження соціокультурної антропології (1б)
- етичні принципи досліджень за методологією соціокультурної антропології (2б)

Елементи дистанційного викладання

Лекції					
	Класифікація	Попередня підготовка	Подача нової інформації	Тренування	Зворотній зв'язок
Розділ 1. Історія та методи соціокультурної антропології					
Тема 1. Соціокультурна антропологія як самостійна дисципліна. Практичне використання знань з соціокультурної антропології	Вступна	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Тема 2. Перші дослідження антропології в. Антропологічні дослідження 20 сторіччя	Оглядова	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Тема 3. Концепції та методи соціокультурної антропології	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Розділ 2. Антропологічні виміри соціальної реальності					
Тема 4. Система спорідненості, родина, шлюб	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Тема 5.	Інформаційна	Ознайомлення	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання;

Релігія, системи вірувань, ритуали	(тематична)	я або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	• відеоконференція	для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання	• Обговорення навчального матеріалу
Тема 6. Спільноти (община, громада, місто, друзі)	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	• Тексти; • відеоконференція	• Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання	• Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Тема 7. Виробництво, розподіл, споживання	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	• Тексти; • відеоконференція	• Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання	• Запитання; • Обговорення навчального матеріалу

7. Методи навчання

Під час викладання дисципліни використовуються такі методи: лекції, пояснення, виступи, групові дискусії, опрацювання навчальної та наукової літератури.

8. Методи контролю

Робота на семінарських заняттях, поточна контрольна робота, презентація доповіді за обраною темою, письмова залікова робота (два теоретичних та одне практичне питання -10+10+20 балів)

Критерії оцінювання

Робота на семінарах

10 балів – послідовний, логічний, обґрунтований виклад матеріалу; вміння вільно формулювати та аргументувати висновки, застосовувати отримані знання до аналізу конкретних соціальних ситуацій.

2 бал – неповний виклад матеріалу; вміння систематизувати й узагальнювати інформацію, але неспроможність її аналізувати й формулювати аргументовані висновки.

0 балів – спрощений і неповний виклад матеріалу з допущенням помилок; невміння систематизувати й узагальнювати інформацію.

Контрольна робота, що передбачено навчальним планом (15 балів)

Завдання до контрольної роботи представлено в вигляді відповіді на два питання теоретичного розділу курсу та одне творче завдання

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
80-89	добре	
70-79		
60-69	задовільно	
50-59		
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

- Антропология религии. Сравнительные студии від Прикарпаття до Кавказу/ За ред. К. Ваннер, Ю. Буйських – 2019 – Київ: Дух і літера
- Бенедикт Р. Хризантема и меч. Модели японской культуры. Електроний ресурс Reader
- Геннеп А., ван. Обряды перехода. М., 2002.
- Гирц К. Здравый смысл как культурная система // Неприкосновенный запас 2007, №4(54)
- Гирц К. Насыщенное описание»: в поисках интерпретативной теории культуры Електроний ресурс Reader
- Гирц К. Путь и случай: Жизнь в науке // НЛЮ - 2004, №70
- Клакхон к. Зеркало для человека. Введение в антропологию – М., 1998
- Лич Э. Культура и коммуникация: логика взаимосвязи символов. М., 2001.
- Малиновский Б. Функциональный анализ. Електроний ресурс Reader
- Мердок Дж. Фундаментальные характеристики культуры. Електроний ресурс Reader
- Мид М. Взросление на Самоа. <http://fidel-kastro.ru/antropologia/samoa.htm>
- Рагозин Д. Как работает автоэтнография // Социологическое обозрение. 2016. Т. 14. №-с. 224-273
- Рэдклифф-Браун А. Структура и функция в примитивном обществе http://fidel-kastro.ru/antropologia/red_broun.htm#_Тoc76582288
- Рэдклифф-Браун А.Р. Структура и функция в примитивном обществе. Очерки и лекции. Пер. с англ. — М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2001
- Тэрнер В. Символ и ритуал – М., 1983
- Филиппова О., Леонхардт М. Большая семья? Соседские отношения в старой части города Одесса. Електроний ресурс Reader
- Филлипс С. Мобильное гражданство в постсоветской Украине. – Харків: Видавництво «Харківський університет» - 2018

Допоміжна

- Diana R. Blank Mapping the Kingdom of Plastic Bags:the Topography of Fairytale Cynicism in Chelnohovsk-na-dniestre, Ukraine “Anthropology of East Europe Review: Central Europe, Eastern Europe and Eurasia Volume 21, Issue 2, 2003
- Filippova O. Giezynska J. Council of Europe’s invisible forces: power, European values and communication in the committee of ministers. Електроний ресурс Reader
- Katherine Verdery Nationalism and National Sentiment in Post-socialist Romania *Slavic Review*, Vol. 52, No. 2 (Summer, 1993), pp. 179-203
- Keough L. Driven Women: Reconceptualizing the Traffic in Women in the Margins of Europe through the Case of Gagauz Mobile Domestic in Istanbul “Anthropology of East Europe Review: Central Europe, Eastern Europe and Eurasia Volume 21, Issue 2, 2003

Koester D. Drink, Drank, Drunk: a Social-political Grammar of Russian Drinking Practices in a Colonial Context "Anthropology of East Europe Review: Central Europe, Eastern Europe and Eurasia Volume 21, Issue 2, 2003

Low S. The anthropology of cities: imagining and theorizing the city // Annual review of anthropology - 1996-Vol. 25 – p. 383-409

Marcus. G. Ethnography in/of the world system: the emergence of multi-sited ethnography // Annual Review of Anthropology. – 1995 - № 24 - p. 95-117

Shostak N. "Value village" in my village: western Ukrainians and overseas kin. Електронний ресурс Reader

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Електронний Rider з курсу «Соціокультурна антропологія» (збірка рекомендованих текстів для вивчення курсу - електронний носій). Упорядник Філіппова О.А.